AsDAC v. The Republic of Moldova (№ 47384/07)

Текст неофіційного перекладу рішення

Обставини справи

Справа стосувалася використання Національним банком Молдови на нових монетах творів мистецтва, створених двома членами асоціації-заявника у справі без сплати роялті. Це порушило питання щодо статусу жертви заявника та дотримання його права власності.

Асоціація-заявник у справі, AsDAC, є молдавською неурядовою організацією, головний офіс якої розташований у м. Кишиневі, створеною для колективного управління авторськими та суміжними правами її членів. У грудні 2005 року Уряд Молдови постановив, що у 2006 році Національний банк Молдови випустить чотири пам'ятні срібні монети. Банк організував конкурс щодо вибору дизайну монет й обрав графіки й моделі Л. С. та О. С.

У подальшому Л. С. та О. С. довірили виключне управління правами на їхні твори заявникові. За змістом угод, лише асоціація-заявник була уповноважена видавати ліцензії на використання цих творів та отримувати належну їм винагороду. Л. С. та О. С. не могли отримувати жодних роялті безпосередньо з того, хто користувався їхніми роботами. У свою чергу асоціація-заявник зобов'язувалася, серед іншого, розподілити їм будь-які доходи та порушити судові провадження від їхнього імені для захисту доручених асоціації-заявникові прав.

У червні та серпні 2006 року Національний банк Молдови викарбував чотири пам'ятні монети із зображеннями творів Л. С. та О. С.

У листопаді 2006 року асоціація-заявник вимагала від банку суму в розмірі приблизно 11 800 євро компенсації матеріальної та моральної шкоди. За твердженнями асоціації-заявника, використання творів Л. С. та О. С. було незаконним, оскільки банк у встановленому порядку не отримав їхньої згоди, а також не виплатив їм жодної винагороди. У грудні 2006 року Національний банк Молдови відхилив вимоги асоціації-заявника як необґрунтовані. У подальшому асоціація-заявник звернулась із позовом проти банку з вимогою компенсувати матеріальну й моральну шкоду та повернути створені Л. С. та О. С. твори.

У березні 2007 року суд апеляційної інстанції частково задовольнив позовні вимоги, зобов'язавши банк сплатити близько 6000 євро збитків та повернути оригінали творів мистецтва. Банк звернувся до Верховного суду.

У червні 2007 року Верховний суд скасував рішення апеляційного суду. Він також відхилив вимоги асоціації-заявника, залишивши без змін лише рішення в частині повернення творів мистецтва. Верховний суд, зокрема, встановив, що згідно з національним законодавством графіки / графічні зображення, використані на законному платіжному засобі, не можуть породжувати авторські права, оскільки Л. С. та О. С. добровільно на це погодились, коли вони передали свої твори мистецтва Національному банку Молдови для використання на відповідних монетах.

Посилаючись в основному на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності), асоціація-заявник скаржилася на те, що Верховний суд відмовив у

призначенні будь-якої компенсації, обґрунтовуючи це тим, що права інтелектуальної власності двох її членів були порушені.

Оцінка Суду

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності)

1. Прийнятність: чи була стаття 1 Першого протоколу до Конвенції застосовною та питання статусу потерпілого

Для того, щоб визначити, чи мала асоціація-заявник право подавати заяву, ЄСПЛ повинен був з'ясувати, чи мала вона право на володіння майном у значенні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

По-перше, ЄСПЛ зазначив, що авторами творів мистецтва, які є предметом розгляду, були Л. С. та О. С. Відповідно до Розділу 4 (2) Закону № 293 авторське право автоматично виникає внаслідок факту створення твору. Однак Верховний суд визнав, що, створюючи за вимогою Національного банку Молдови твори й передавши їх останньому, Л. С. та О. С. погодилися з тим, що вони не будуть захищені авторськими правами, без зазначення того, у який момент ці роботи виходять за межі цих прав: із моменту їх створення чи пізніше. ЄСПЛ встановив, що надані йому докази підтверджують другу гіпотезу. Вирішальне значення мав той факт, що органи державної влади, відповідальні за регулювання та захист авторських прав, а саме Державне агентство з інтелектуальної власності, підтвердили, що Л. С. та О. С. були володільцями прав на спірні роботи. Крім того, законність свідоцтва, виданого цим органом, не було піддано сумніву. Зрештою, не було жодних ознак того, що умови організованого банком конкурсу (для вибору дизайну пам'ятних монет) виключали надані у зв'язку із цим твори з обсягу об'єктів авторських прав із часу створення таких творів. Отже, авторські права Л. С. та О. С. виникли з моменту створення творів мистецтва, а тому художники мали право власності в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

По-друге, ЄСПЛ розглянув питання наявності власного інтересу асоціації-заявника в провадженні. У зв'язку із цим варто зазначити, що асоціація-заявник згідно із законом мала право відраховувати певний відсоток отриманих роялті, а тому вона мала власний значний майновий інтерес, пов'язаний, зокрема, з використанням спірних робіт Л. С. та О. С. Такі інтереси були достатньо встановлені в національному законодавстві, й асоціація-заявник мала право покладатися на «законне очікування», що підпадає під поняття «володіння» у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Тому відмова національних судів у присудженні компенсації за стверджуване незаконне використання творів Л. С. та О. С. прямо суперечила економічним інтересам асоціації-заявника, яка таким чином могла заявити, що була жертвою в розумінні статті 34 Конвенції (індивідуальні заяви).

2. Суть: чи було втручання (у разі його встановлення) виправданим

Щодо втручання: ЄСПЛ встановив, що справді мало місце втручання у права заявника згідно зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Хоча офіційного акту про позбавлення права власності видано не було, виключення творів мистецтва із захисту об'єктів авторського права мало настільки серйозні наслідки, що вони могли бути прирівняні до позбавлення права власності.

Щодо того, чи було втручання передбачене законом: ЄСПЛ зазначив, що нормативними положеннями, застосовними Верховним судом, була стаття 7 (1) (b) Закону № 293, згідно з яким графіки / зображення, що використовуються на законних платіжних засобах, не можуть породжувати авторські права. Однак Верховний суд не розглянув питання, чи були дотримані правові умови для вибуття об'єктів авторських прав. По-перше, ні Верховний суд, ні Уряд не посилалися на жодне законодавче положення, яке чітко визначало умови, яких слід дотримуватися, щоб виключити твір із кола об'єктів авторського права. По-друге, згідно з Розділами 19, 24 та 25 Закону № 293 єдиним способом використання третьою особою авторських творів було укладення письмової угоди з автором або його правонаступниками. ЄСПЛ також зауважив, що одним з обов'язкових пунктів договору мав би бути розмір винагороди автору або спосіб його нарахування. Однак Національний банк Молдови використав твори мистецтва без укладення будь-якого письмового договору з авторами чи асоціацією-заявником, а також без узгодження винагороди. Тому таке втручання не було передбачено законом.

Щодо переслідування законної мети: оскільки Уряд не вказав, яку законну мету переслідували в цій справі, ЄСПЛ дійшов висновку, що пам'ятні монети карбувались у контексті грошово-кредитної політики, а отже, підпадали під поняття загального інтересу, передбаченого статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо пропорційності заходу: ЄСПЛ нагадав, що вилучення майна без сплати суми, обґрунтовано пов'язаної з його вартістю, як правило, є непропорційним втручанням і повна відсутність компенсації може вважатися виправданою за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції лише у виключних випадках. Асоціація-заявник у справі не отримала жодної компенсації за відмову від авторських прав, які були доручені під її управління та від яких вона мала законне право отримувати дохід. Однак ні національні суди, ні Уряд Молдови не посилалися на будь-які виключні випадки, які могли б виправдати цю повну відсутність компенсації. Крім того, мета загального інтересу, яку переслідували органи влади, могла б бути реалізована іншим чином без шкоди правам асоціації-заявника. Тому ЄСПЛ не вбачив жодних переконливих підстав у тому, чому твори Л. С. та О. С. мали використовуватися спеціально або з будь-якими перешкодами для використання інших графічних матеріалів із тією самою метою. Також не вдалося визначити жодних причин неукладення контракту з асоціацією-заявником чи авторами.

Отже, ЄСПЛ встановив, що втручання, на яке скаржилась асоціація-заявник, наклало на неї непропорційний та надмірний тягар і що було порушено «справедливий баланс» між захистом її права на мирне володіння майном та загальними інтересами.

Тому було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 грудня 2020 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.